

УДК 657.05:502.171

**СТРАТЕГІЧНИЙ ОБЛІК В УПРАВЛІННІ ПРИРОДНО-РУСУРСНИМ
ПОТЕНЦІАЛОМ**

Л. Р. Воляк, аспірант*

Оцінена роль стратегічного обліку для цілей управління природно-ресурсним потенціалом, визначено його основні задачі. Обґрунтовано

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор В.К.Савчук.

необхідність врахування зовнішніх чинників діяльності підприємств для побудови екологічно безпечного виробництва.

Стратегічний облік, екологічно безпечне виробництво, природно-ресурсний потенціал, зовнішні чинники, екологічні стратегії.

Збереження природи й покращення навколишнього середовища стають усе більш пріоритетними напрямками діяльності держави та суспільства. Тому й діяльність сільськогосподарських підприємств повинна бути спрямована на збереження природно-ресурсного потенціалу, його ефективного використання та відтворення шляхом застосування природозберігаючих технологій і виробництва екологічно чистої продукції заради зміцнення здоров'я, підвищення якості та тривалості життя населення.

Основні тенденції розвитку економіки України свідчать про нераціональне використання її природно-ресурсного потенціалу [6]. У зв'язку з існуючим дисбалансом між використанням природних ресурсів та їх відновленням постає необхідність розробки програм і механізмів, які дадуть змогу залучати в господарський обіг біологічні активи на основі еколого-збалансованого підходу. Зокрема значну увагу потрібно приділити розробці перспективних планів управління розвитком сільськогосподарських підприємств за допомогою стратегічного обліку. Цей підхід до процесу управління дає змогу своєчасно та адекватно реагувати на зміни в середовищі їх функціонування та формувати конкурентні переваги, що в довгостроковій перспективі забезпечить зростання вартості господарських одиниць і досягнення ними стратегічних цілей [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням екологічної діяльності займалися багато українських і зарубіжних вчених-економістів, серед яких А. С. Антонець, Л. А. Гнилицька, А. В. Євдокімов, Н. В. Зіновчук, В. Я. Шевчук, А. П. Воронцов та інші науковці. Вони розглядали проблеми раціонального природокористування, економічної ефективності впровадження ґрунтозахисних систем, напрями вдосконалення обліку, систему еколого-економічних показників, їх аналізу й аудиту витрат природоохоронної діяльності та інших питань, пов'язаних із раціональним природокористуванням. Проблемам розвитку стратегічного обліку приділяли увагу І. Богата, С. Голов, З. Гуцайлюк, М. Друрі, А. Дайле, В. Залевський, З. Канурна, Я. Крупка, С. Ніколаєва, М. Пушкар, Б. Райан, Я. Соколов, С. Суворов, К. Уорд, М. Чумаченко, А. В. Шайкан, Л. Юр'єва та інші вчені економісти.

Проте сьогодні не дослідженою залишається проблема виокремлення стратегічного обліку в управлінні природно-ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств.

Мета дослідження – розглянути роль стратегічного обліку в забезпеченні управління використанням і відтворенням природно-ресурсного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз змін зовнішнього середовища, до якого ми відносимо й довкілля, потребує інформації особливого виду, яку традиційний облік не може забезпечити. Як стверджує

М. С. Пушкар, «...для стратегічного менеджменту потрібна інформація ймовірного характеру, а тому стратегічний облік повинен забезпечити формування вхідного масиву даних та отримання інформації для розробки і контролю оточуючого середовища» [8]. Відповідно до отриманої інформації буде формуватися стратегія розвитку підприємства на основі вибору перспективних орієнтирів діяльності, оцінки потенційних можливостей і прогнозування розвитку зовнішнього середовища.

Як зазначає відомий теоретик кібернетики С. Бір, «... управління підприємством являє собою дещо більше, ніж взаємодія вищого керівництва. Воно зобов'язане мати справу з інформацією такого масштабу і складності, які перевищують можливості вищих керівників її сприйняти та інтерпретувати. Отже, управління повинно ґрунтуватися на знанні структури інформаційного потоку, методів обробки інформації, її стискання та ін.» [8].

У зв'язку із прийняттям Україною стратегії сталого розвитку постала об'єктивна необхідність обліку природно-ресурсного потенціалу та врахування екологічної складової в стратегічному обліку. Оперативна облікова інформація про природоохоронну діяльність, вливаючись у загальний потік техніко-економічної інформації, необхідна для об'єктивного запобігання явищам, які негативно впливають на навколишнє середовище, виявленню та найраціональнішому використанню природних ресурсів і побудови стратегічних планів.

Провідною стратегією, на яку спирається теорія сталого розвитку та яка здатна формувати систему принципів і механізмів екологізації виробництва й комплексно вирішувати екологічні й економічні проблеми, є стратегія екологічно чистого виробництва (ЕЧВ), яке в сільському господарстві набуло поширення під назвою «органічне землеробство».

Інформаційним забезпеченням стратегічного управління діяльністю сільськогосподарського підприємства повинна стати належно побудована обліково-аналітична система стратегічного типу, яка відповідає рівням управління і в якій враховано параметри та вимоги зовнішнього середовища. Вона визначається як інтегрована система обліку, планування, контролю та аналізу, що забезпечує систематизацію інформації для оперативних управлінських рішень і координацію майбутнього розвитку підприємства. Важливою частиною цієї системи є стратегічний облік [4]. Екологічна стратегія покликана зв'язати між собою багаточисельні аспекти екологічного менеджменту та є всебічним комплексним планом з досягнення цілей і вирішення задач діяльності підприємства в екологічній сфері [9].

Стратегічний облік акумулює інформацію із зовнішнього середовища про економічні, соціальні, екологічні, конкурентні, політичні, технологічні зміни, вплив міжнародних чинників на діяльність підприємства у сфері управління природно-ресурсним потенціалом. За допомогою методів стратегічного обліку оцінюється доцільність екологобезпечного виробництва та розробляється подальша стратегія діяльності підприємства, у першу чергу екологічна (рис.).

Можна виділити такі особливості екологічної стратегії в діяльності сільськогосподарських підприємств [3, 5]:

- попередження екологічних ситуацій, які можуть спричинити втрати у вигляді штрафів, компенсаційних виплат, урахування екологічних ризиків;
- використання сучасних досягнень науково-дослідних робіт для забезпечення екологічності виробничих процесів;
- формування маркетингової політики з урахуванням екологічних характеристик транспортних послуг, переваг екологічної манкіровки, що забезпечує в довгостроковій перспективі стійке становище на ринку.

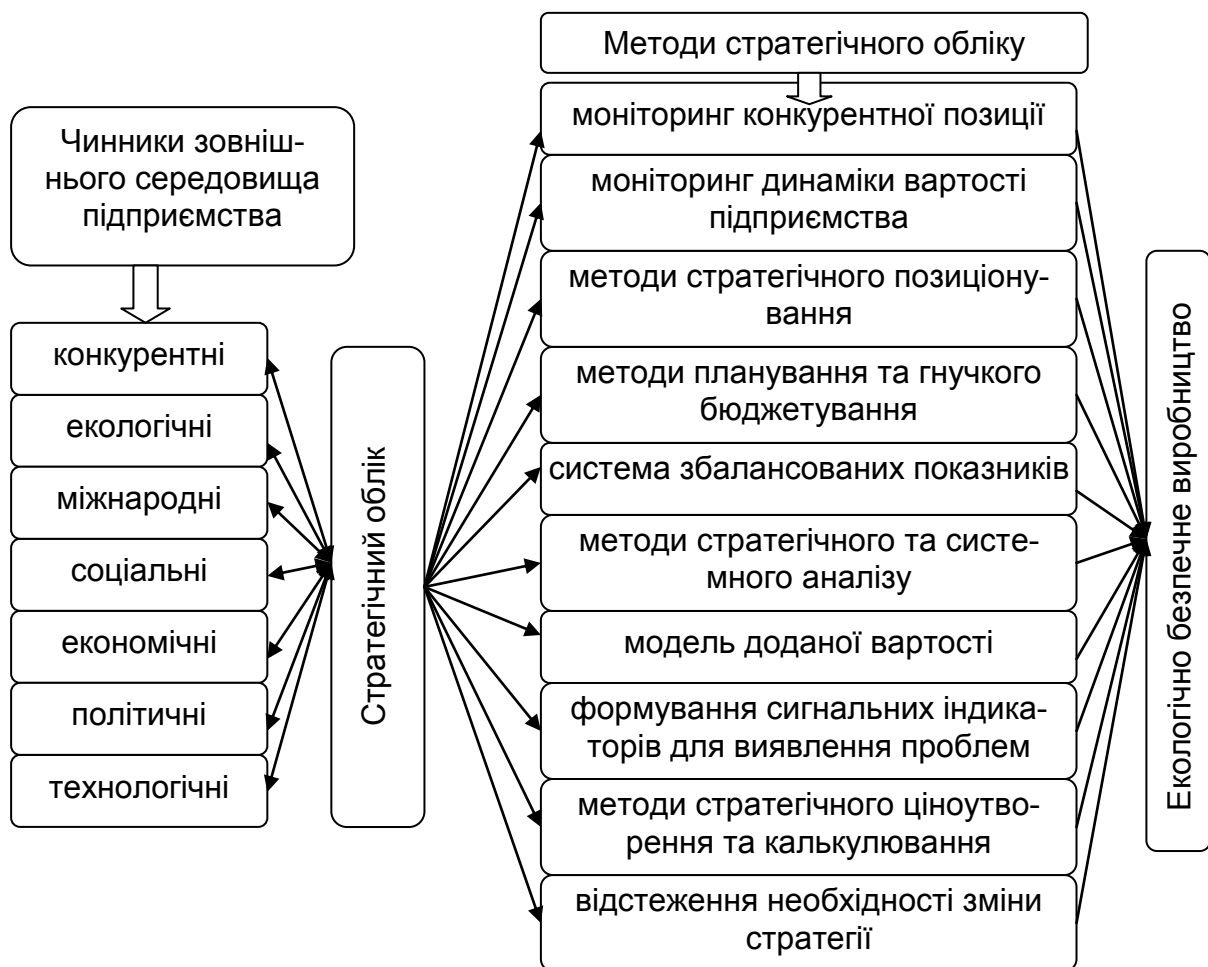

Рис. Організація управління з використанням стратегічного обліку

Стратегічне управління природно-ресурсним потенціалом передбачає реалізацію екологічних цілей та завдань із використанням таких технологій, які враховують її природоохоронну діяльність [1], адже будь-який процес управління пов'язаний із досягненням цілей, визначених програмою його розвитку в умовах динамічних змін навколишнього середовища. Головне тут полягає у здатності своєчасно передбачати та відреагувати на зміни в зовнішньому, передусім природному, середовищі підприємства за допомогою екологічно спрямованих стратегій.

До основних задач, які постають перед стратегічним обліком управління природно-ресурсним потенціалом, можна віднести такі:

- аналіз динаміки природно-ресурсного потенціалу та регіональні характеристики навколишнього середовища;
- виявлення тенденцій змін наявності й використання природних ресурсів, здатних вплинути на зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства;
- визначення сильних і слабких сторін підприємства під час переходу на екологобезпечне виробництво;
- виявлення проблем та їх аналіз;
- формування стратегії екологічної діяльності суб'єкта господарювання;
- обґрунтування стратегічної мети, тактичних цілей та поточних завдань підприємства;
- розроблення системи еколого-економічних показників;
- моніторинг реальних показників та визначення відхилень від цілей і завдань;
- контроль витрат на природоохоронні заходи, впровадження екоінновацій та стимулювання інвестицій у природоохоронну сферу;
- екологічний аудит ефективності управлінських рішень;
- зміна стратегії і корегування планів підприємства.

Стратегічний облік базується на даних ризик-менеджменту, який є системою оцінки ризику, управління ризиком і фінансовими відносинами. У зв'язку з цим важливе значення в сучасних умовах у стратегічному обліку набуває аналіз та облік невизначеності й ризиків, які спрямовані на відстеження, прогнозування кризових тенденцій, запобігання та зниження ризику виникнення на підприємстві кризової ситуації [7].

На тій же основі, що й усі схеми бухгалтерського обліку, екологічна бухгалтерія представляє об'єктивну характеристику стану та змін у природному надбанні, взаємодії між економікою і довкіллям; видатками та превентивні заходи, захист довкілля і компенсації завданої шкоди.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Світова та вітчизняна практика підтверджує, що стратегічне управління дає змогу знизити вплив невизначеності на діяльність підприємства, підвищити його здатність протистояти непередбаченим ситуаціям, визначати пріоритетні напрями діяльності. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання, пов'язані з обліково-аналітичним забезпеченням процесу стратегічного управління діяльністю підприємства, зростає значення аналізу й обґрунтування стратегії розвитку підприємства.

Стратегічна парадигма управління вимагає зміни традиційної системи обліку на стратегічно орієнтовану, яка дає можливість оцінити вплив на результати діяльності підприємства зовнішніх чинників і дій, ризиків та невизначеності, управління змінами, генерації чи створення знань для управління природно-ресурсним потенціалом та переходом на екологобезпечне виробництво. Стратегічно орієнтована підсистема обліку є глобальною моделлю інформаційної технології, що об'єднує в межах єдиної системи фінансовий та

управлінський облік, використовує інформаційні потоки про зовнішні чинники макросередовища, які формують функціональні служби та підрозділи підприємства. Кожен факт господарської діяльності відображається в підсистемах обліку відповідно до задач кожної з них, специфічними методами та інструментами створення чи опрацювання інформації.

Стратегічний облік покликаний фіксувати господарські процеси, які впливають на зміну природно-ресурсного потенціалу, а систематизація і відображення його даних та аналіз зовнішнього екологічного середовища з використанням цієї інформації є передумовою ефективного управління екологобезпечним виробництвом.

Список літератури

1. Безверхня Ю. В. Інформаційне забезпечення управлінського обліку та аналізу витрат екологічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2009_4/23.pdf.
2. Виханский О. С. Стратегическое управление : учебник / О. С. Виханский. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Гардарики, 1998. – 296 с.
3. Евдокимов А. В. Система эколого-экономических показателей как основа обеспечения экологической безопасности / А. В. Евдокимов // Экологическая экономика и управление. – Сумы : Мрія-1 ЛТД, 1997. – 180 с.
4. Левик І. С. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/5652/1/82.pdf>.
5. Лысенко Ю. В. Управленческий учет в системе управления предприятием / Ю. В. Лысенко // Проблемы современной экономики. – 2004. – №3 (19). – С. 35–39.
6. Папінко В. З. Природоохоронні витрати в системі бухгалтерського обліку / В. З. Папінко // Наука і молодь. – К. : НАУ, 2002. – 294 с.
7. Плікус І. Й. Стратегічний облік як інструмент стратегічного управління підприємством / І. Й. Плікус // Вісник Української академії банківської справи. – Суми. – 2002. – №12. – С. 94–95
8. Пушкар М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів) : моногр. / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 334 с
9. Саенко К. С. Учет экологических затрат / К. С. Саенко. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 376 с.

Оценена роль стратегического учета для целей управления природно-ресурсным потенциалом, определены его основные задачи. Обоснована необходимость учета внешних факторов деятельности предприятия для построения экологически безопасного производства.

Стратегический учет, экологически безопасное производство, природно-ресурсный потенциал, внешние факторы, экологические стратегии.

The significance of strategic accounting for the objectives of management of natural-resource potential was assessed, its main tasks were determined. The necessity of taking into account the external factors of enterprises' operation for the development of environmentally-friendly production was grounded.

Strategic accounting, environmentally-friendly production, natural-resource potential, external factors, ecological strategies.